

Sămănătorul

Revistă Săptămînală

Supt îngrijirea d-lor :

AUREL C. POPOVICI

PENTRU PARTEA POLITICĂ.

D. ANGHEL, ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, C. SANDU-ALDEA, ION SCURTU

PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI

PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

AUREL POPOVICI. — Idei disolvante.

A. G. DOINARU. — Inter Pocula (poesie).

D. ANGHEL și ST. O. IOSIF. — Camoens (traducere din FR. HALM).

C. SANDU-ALDEA. — Pescar de Islanda (trad. din Pierre Loti).

C. TEODORESCU. — Sonet

Revista generală: Idei anarhice, în chestia d-lui Tăslăuanu,
de Aurel C. Popovici.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4

BUCUREȘTI

EXEMPLARUL :

În țară . . . 20 bani

În străinătate 25 „

ABONAMENTUL ANUAL :

În țară . . . . 10 lei

În străinătate . 12 „

„MINERVA“
INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ
B-dul Academiei 3, — Edgar Quinet 4
BUCUREȘTI

A apărut:

LE
FRANÇAIS PARLÉ

RECUEIL DE CONVERSATIONS
FRANÇAISES-ROUMAINE

ACCOMPAGNÉES DE NOTES EXPLICATIVES

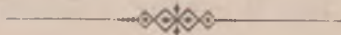
RELATIVEMENT À LA GRAMMAIRE À LA PHRASÉOLOGIE.
AUX GALLICISMES, AUX SYNONYMES, AUX HOMONYMES, AUX PROGVERBES,
AUX LOCUTIONS PROVERBIALES, ETC., ETC.

POUR TOUS CEUX QUI VEULENT SE PERFECTIONNER DANS LA
LANGUE FRANÇAISE

PAR

LUDOVIC LEIST

PROFESSEUR A BUCAREST

PREȚUL LEI 2.50

De Vânzare la Toate Librăriile

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMINALĂ

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
B-dul Academiei, 3,
Strada Edgar Quinet, No. 4.
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL
În țară . . . . . 10 lei
În străinătate . . . . . 12 »

IDEI DISOLVANTE

— Răspuns «Vieței Românești» —

I.

1. Revista domnilor C. Stere și Dr. I. Cantacuzino combate, pe aproape 20 de coloane îndesate, ideile mele din «Sămănătorul» precum și polemicile mele deosebite. Credeam că articolele mele din această revistă ar fi fost suficiente ca criticul anonim dela revista poporanistă să-și poată afirma punctul său de vedere combătându-le. Nu înțeleg intervenția sa în polemica mea cu editorul «Luceafărul»; nu înțeleg intervenția sa în polemicile mele cu «Adevărul»; nu pot pricepe amestecul său în polemicile mele cu «Voința Națională». Ce ar zice domnul critic de la revista poporanistă dacă d. e. eu mă amestecam în polemicile d. Stere cu d. Hiotu?—Mai întâiu că nici eu, nici adversarii mei nu am cerut arbitrajul «Vieței Românești». Al doilea, asemenea intervenții nu sunt obișnuite în polemici; al treilea, «Viața Românească» nu prea avea cădere a face pe judecătorul între noi, pentru că *nici nu știa exact* dela ce chestii concrete porniseră aceste polemici. Așa d. p. chestia cu Marx. «Viața Rom.» e foarte tulburată că eu «nu recunosc lui K. Marx nici o valoare și îi arunc cu cea mai mare desinvoltură epitetul de plagiator sau șarlatan». Și «Viața Rom.» citează pe Sombart și pe Schmoller, făcându-l pe acesta din urmă *conservator*!!!... Eu știam că Schmoller e socialist de catedră, și așa știu toți cîți îl cunosc... Dar citatele din acești scriitori sunt fără nici o legătură cu afirmațiile mele originale, dela cari pornise discuția. Ce zisesem eu în «Conv. Lit.»? Iată: Scrierile «lui Marx *aveau chiar pretenția* — prin confuziunea ce domnește în ele — *de a fi înțeleasă un socialism științific*». Mulți cred și astăzi în această absurditate». *Atît susținusem eu!* La aceasta, «Adevărul» luă pe Marx în apărare zicînd că n'am dreptate. Am răspuns, *nu* cu părerile și aprecierile mele personale, ci cu opiniile unor oameni ca Gustave Le Bon, Paul Leroy-Beaulieu, Flint, Faguet, Loria, Sombart ș. a. *Aceștia* îl nu-

mesc pe K. Marx *plagiator*; aceștia (Loria) susțin că «*nu s'a pomenit falimentul mai cumplit al unei teorii și o mai desăvârșită reducere la absurd*»; aceștia (Sombart) arată că critica «*a ros sistemul marxist și l'a jerpelit pînă l'a făcut tot zdrențe*»... Prin urmare avusesem tot dreptul să susțin că Marx nu a întemeiat un socialism «științific» și că este o absurditate a vorbi despre așa ceva.

Tot astfel și în privința «confuziunii» din manuscritele lui Marx, din cari Engels a confecționat volumele postume, am citat părerile altora și am zis că «*chiar și Engels*» recunoaște lipsa de logică, starea incompletă, confuziunea în aceste volume. Și am citat pe Engels însuși și pe alții. Că Engels a divinizat pe Marx, asta o știe toată lumea. Dar e un fapt indiscutabil că în mai toate prefetele sale, el arată starea haotică a materialului din care a compus volumele postume ale lui Marx. Că el cu toate acestea îl considera pe maestrul său aproape infalibil, îl privește; precum îl privesc și pe socialistul Sombart toate incongruențele și inconsecințele cu cari și-a umplut cartea.

Eu însă nu sunt nici Engels, nici Sombart, nici critic la «Viața Românească» — și de aceea *nu e treaba mea* să apăr pe Marx de «falimentul cumplit» la care a ajuns. Din contră. Eu sunt un adversar hotărît al acestor teorii *politice* pe care de peste 20 de ani le consider adevărate nenorociri în viața unei națiuni. Că în Germania, mai totdeauna hegeliană, s'aun găsit oameni ca Schäffle, Schmöller, Adolf Wagner, L. Brentano, Anton Menger și mulți alții cari să cocheteze cu asemenea teorii absurde și disolvante pentru viața națională a orî și cărui popor — ba să-și piarză cu desăvîrșire capul în ele, ca d. p. Anton Menger, sau să se încurce în contradicții ridicole ca Schäffle, asta se explică ușor, dar nu-î o scuză pentru noi ca să ne luăm după asemenea autorități, orîcît de mari ar fi sau s'ar părea că sunt. Cea mai mare și hotărîtoare autoritate pentru noi trebuie să fie mentalitatea poporului român, credințele lui, tradițiile, obiceiurile, moravurile lui și trebuințele firești ce resar din toată această ființă a lui morală. Aceasta trebuie păstrată și ferită de orice corcîre cu idei și sentimente străine. Ea trebuie întărită și adîncită căci dela ea atîrnă și felul trebuințelor sale materiale și puțința de a le satisface: *toată viața lui națională în lume!*

2. Abnegațiunea și căldura cu care «Viața Românească», întocmai ca «Adevărul», sare în ajutorul d-lui Tăslăușanu, mă pune pe gînduri. Editorul «Luceafarului» poate să fie «denunțat odinioară» pe cei dela «Viața Rom.» drept «*revoluționari și socialiști*». Se vede însă că tot ei l'aun biruit, l'aun convins pe el. Acesta-î simțimîntul meu personal. Știu că d. C. Stere a scris o serie de articole asupra «Social demo-

crației și a Poporanismului». Le am cetit și eu cu interes. Dar trebuie să mărturisesc că nu m'aș mira, dacă ele în loc de a face «poporanisti», vor fi recrutat mai mulți aderenți social-democrației internaționale!. Contrar, firește, intențiunilor românești ale d-lui Stere. *Dar așa sînt scrise.* Au atîtea menajamente, atîtea sentimente generoase pentru ideile socialiste, le fac mereu ochi așa de dulci și le înalță așa de mult în slava cerului, încît toți cetitorii fără orientare serioasă, dar cu «simț practic» — *trebuie să-și zică*: decît așa poporanism «anemic», mai bine socialismul succulent al milioanele de tovarășii din Apus. Și de aceea numă mir de loc că după d. Tăslăuanu, iată și revista d. Goga, «Țara Noastră», hrănind mințile Ardelenilor cu idei socialiste, cu traducții din Sombart, cu critici și batjocuri la adresa religiei noastre creștine. Pe cît știu, d. Stere a fost cel dintîiu și cel mai entuziast protector literar al tînarului nostru poet dela «Țara Noastră». D-sa care apără chiar pe d. Tăslăuanu, va trebui să apere mai mult încă această «poporanistă» atitudine a d-lui Goga. Oricum ar fi, repet: am simțimîntul că «Viața Romînească», vrînd-nevrînd, *contribue* la împrietenirea și a tinerilor ardeleni cu idei socialiste, de-sastroase pentru tot poporul romînesc și în special pentru noi Romîni din împărăția habsburgică.

Așa citesc d. p. chiar în ultimul articol al d-lui Stere din «Viața Romînească»: «Această cale *nu* ne duce, în ce privește marea industrie, la socializarea ei, după rețeta socială democratică—ci *numai la naționalizarea ei, prin monopolizarea de către Stat*!!...

Sunt mulți cari vor face aici subtilisimele distincții pe cari le face autorul?

Mai departe: „O țaranime liberă și stăpîină pe pămîntul ei; dezvoltarea meseriilor și a industriilor mici, cu ajutorul unei intense mișcări cooperative la sate și în orașe; *monopolizarea de către Stat, în principiu, a industriei mari* (!!) (afară de cazuri *excepționale* (!!) unde ea s'ar putea dezvolta de la sine fără prejudiciu pentru viața economică); *aceasta este formula progresului nostru economic și social*» etc.

Iar în altă parte... «*mai mult, chiar pentru socialistul din Apus nu poate da nici marxismul cel mai «ortodox» și neprihănit*»...

Cred și eu!

Dar ce însemnează aceasta? Însemnează că d. Stere, *cu toate cele 7 articole atenuante, este și rămîne socialist cu profunde simpatii marxiste!*

În încheiere d. Stere ne spune mai lămurit:

«Dacă *social-democratismul* (!) cum am spus, e un «punct de vedere învins» pentru cugetarea modernă, — *socialismul* (!) însă, *din potrivă a ieșit învingător din luptă*» (!!)...

Admirați acum următoarea bucățică de demagogie politică literară :

«Poporul muncitor are în totdeauna dreptate», fiind că numai interesele lui nu pot fi *nicî odată* contrarii intereselor societății, considerată ca un tot întreg, numai interesele lui nu pot fi *nicî odată* în contradicere cu idealul social, și numai propășirea lui, înălțarea lui cade *în totdeauna* în direcția progresului societății întregi.

Dacă însă e adevărat acest „criteriū ultim al judecăților morale“ dacă «poporul muncitor are în totdeauna dreptate»,— *sentimentul de recunoștința pentru toate rezultatele progresului, pentru toate bunurile vieții, sentimentul adînc de solidaritate socială, ce ne leagă pe toți de acest ziditor al vieții noastre materiale și morale, ce ne face în acelaș timp, pe noi toți vinovați față de el, chiar fără vina, datornici veșnic rîi de plată* !!!..

Cred că am avea dreptul să cerem unui om de cultura serioasă a d-lui Stere să lase asemenea clișeuri răsuflete pe seama agitațiilor electorale? «*Vinovați față de el, chiar fără de vină*»!... «*Poporul muncitor are în totdeauna dreptate*»! Firește, poporul pus mereu în opoziție cu toți Românii ce umblă în haine orășenești, cu «albăstrimea»!..

3. «*Spre a învedera biruința socialismului în cugetarea modernă*», — d. Stere citează pe d. Em. Faguet!... Dar d. Stere ne liniștește mai întîiu zicînd: «Dacă ideile acestui gînditor—care nu e economist nici sociolog—au în această privință puțină (!) autoritate din punctul de vedere strict (!) științific (!!) ele sunt cu atît mai interesante» etc. Firește, ce importanță poate avea un Emil Faguet față cu «autorități» economice și sociologice că Bernstein, Sombart ș. a.! Un Faguet care a scris vrî-o două-spre-zece splendide volume asupra «*Politicilor și Moralităților din sec. XIX*», asupra «*Politicilor comparate a lui Montesquieu, Rousseau și Voltaire*», asupra «*Liberalismului*», a «*Anticlericalismului*», a «*Socialismului în 1907*», a lui «*Nietzsche*», a lui «*Platon*», a «*Socialismului în 1899*», a «*Socialismului în Revoluția franceză*» și a multor altor chestiuni politice! Ce-î Faguet față cu Kautsky, Bernstein și Sombart!...

Și d. Stere citează din Faguet, de pe paginile din urmă, următoarea frază: «*În ori ce caz, socialismul în sine, în fondul său, e o doctrină morală care e ireproșabilă și salutară*», etc.

Apoi d. Stere continuă: «*Și ilustrul om de litere, foarte sceptic prin firea lui, nu numai acceptă socialismul de stat, dar chiar și socialismul asociaționist*» etc... Iar mai jos: «*cînd un cugetător atît de sceptic și chiar timid (!) ca Faguet... vorbește astfel, liberalismul clasic a trăit și triumful concepțiunii socialiste nu se mai poate contesta*» (!) etc... Spune apoi la urmă că nu intră în intențiunile d-sale» de a ataca o concepție pe care o găsesc, în fond, conformă științei și gîndirii mo-

derne»... *Mar poate fi o îndoială că d. Stere este încântat de socialism și că celitorii d-sale neorientați trebuie să se aleagă cu idei și sentimente socialiste?*

Dar înainte de a încheia această parte a răspunsului meu, o restabilire a unui fapt. D. Stere prezintă pe d. Faguet ca și când acesta nu numai că ar fi avînd simpatii pentru socialism ci ar fi acceptând socialismul de stat, fără nici o rezervă! Procedurile acestea ale d-lui Stere de a cita autori sunt ceva — siluite și siluitoare pentru autorii respectivi. Și iată cum:

D. Faguet nu vede și nu admite decît o singură formă de socialism: *colectivismul!* Iată ce spune d-sa: «Colectivismul e subordonat unei constituții a omenirii care e contrară însăși firei omenești. El nu-și are locul în timp. El nu e numai utopic, ci ucronic. El e în afară de realitate și de posibil. *La seules formes du socialisme qui soit rationnelle à savoir le collectivisme, a contre elle qu'elle est iréelle.*» ¹⁾

Iar în altă parte: «Ajungem așa dară la această concluzie că toate sistemele de socialism limitat sunt sisteme de pseudo-socialism... que *seul le collectivisme est un socialisme rationnel, conséquent et pratique et que tout ce qui n'est pas collectivisme va directement contre lui; hors du collectivisme point de socialisme, et le collectivisme est impossible.*» ²⁾

Care va să zică d. Faguet consideră socialismul ca o absolută utopie! Iar d. Stere, ați văzut, citează pe d. Faguet ca să ne dovedească «triumful concepțiunii socialiste»!!... Da, pentru că d. Stere sau n'a cetit pe Faguet întreg sau l'a potrivit «triumfului concepțiunii socialiste». Da, d. Faguet consideră aceasta doctrină ca morală și salutară în fondul său. Dar d. Stere trebuia să știe ce înțelege d. Faguet sub expresia «în fondul său». Iată ce spune marele academician francez: «socialismul le spune oamenilor: *odihniți-vă, mulțumiți-vă cu puțin și pacea să fie cu voi. C'est là sa pensée intime et le fond même de son âme*» ³⁾ El compară pe socialiștii idealii cu cinicii și cu Tolstoi și de aceea zice: «întru cît (socialismul) derivă din ideia de dreptate *el e primedios și condamnable* sau cel puțin suspect, la plupart des idées rigoureusement déduites de l'idée de justice étant abominablement fausses; dar întru cît derivă din ideia de caritate e excelent și trebuie să i se dea o mare băgare de seamă.» ⁴⁾ Iar mai la vale el zice: «Da, socialismul *en son fond*, în toate epocele, este un vis de viață dulce și frățească, fără ambiții și fără invidie în sînul sărăciei salubre și salutare, și de sigur că ar fi bine dacă în inima fiecărui om ar fi ceva

¹⁾ Emile Faguet, *Le socialisme en 1907*, p. 261.

²⁾ *Ibidem*, p. 285.

³⁾ *Ibidem*, pag. 316.

⁴⁾ *Ibidem* pag. 322

din acest vis.» 1) Asta înțelege d. Faguet și nimic mai mult cînd spune că, în fondul ei, doctrina aceasta e morală și salutară! Care va să zică absolut altceva decît ce-î atribue d. Stere, absolut contrarul!

D. Stere zice că d. Faguet acceptă socialismul de stat? Apoi iată ce spune d. Faguet: »*Je suis peu partisan, comme on peut croire, de l'intervention de l'Etat dans les questions ouvrières, mais je ne suis nullement hostile à une certaine mesure d'intervention de l'Etat dans ces questions.*» 2)

Și pentru ce fel de intervenție de Stat este d. Faguet? În domeniul *higienei publice* și în stimularea *carității*, a milei publice! Cere decî ca Statul să interzică *copiilor* munca în ateliere și să limiteze orele de lucru ale *femeilor*! Mai admite apoi ca Statul să acorde oarecări credite *asociațiilor de lucrători dans leurs commencements!* 3) Dar și aceasta atît de restrînsă intervenție e destinată *dans mes idées à devenir de plus en plus restreinte* 4)!!

Iar în altă parte iată cum își rezumă convingerea: «E foarte probabil, și dacă considerăm *Englittera*, *Germania* și *Statele-Unite*, simți că te întărești în această părere că *socialismul, même considéré au point de vue moral*, est surtout un état d'âme de *peuples vieilliss et fatigués* et que *le struggle for life est l'état naturel de peuples énergiques et, quelle que soit leur antiquité historique, en pleine jeunesse*» 5).

Mi se pare decî dovedit că d. Stere s'a pripit, s'a pripit foarte — cînd scotea din Faguet, cu șurubăria ghilemelelor, păreri cari nu sînt ale d-sale, ba că «*liberalismul clasic a trăit*», ba că «*triumful concepțiunii socialiste nu se mai poate contesta*»!

Credem că am avea dreptul să cerem unui teoretician de talia d. Stere, — care știe să fie atît de agresiv față de «*miopii propovăduitori ai bunului simț*» (!!) — ceva mai multă scrupulozitate științifică în citarea mărturiilor pentru susținerea teoriilor d-sale.

5. Din toate acestea rezultă că d. Stere, ori cît s'ar arăta de «*poporanist*», în fond e *socialist de cea mai febrilă temperatură*. E liber să fie ce-î place, firește. Trebuea decî ca revista d-sale să mă combată pe mine și să susțină, prin «*critica*» ei à *l'eau de rose*, pe domnul care prin «*Luceafărul*» a vîrit tăciunele urei și al oarbei neuniri între «*domnii romîni exploatați*», și țărani romîni «*exploatați*» din *Transilvania!*

1) Ibidem pag. 323.

2) Ibidem pag. 337.

3) Ibidem, p. 337.

4) Ibidem, p. 360.

5) Ibidem, p. 370.

Rău face d. Stere ce face, foarte rău! Și acum o *dovadă* recentă. În acest moment primesc «Tribuna» (16 Maiu). Iată ce citesc în ea :

«Prea On. domn Dr. Aurel Lazăr cu un zel demn de laudă și-a împlinit promisiunea, că va veni la Beliu să fie prelegere populară cu scop de a veni poporului într'ajutor să se cultive în cele economice. Sărăcia apasă umerii poporului nostru, aceasta le este tovarășul în decursul întregii vieți, iar omului sărac toate îi merg pe dos. A-l scoate de sub robia acestui tiran nemilos este problema noastră culturală primordială, a conducătorilor lui firești. «Am venit să vă luminăm», a zis d-nul președinte (Dr. Lazăr). Se vi se deschidă ochii sufletului să vedeți, să cunoașteți starea în care vă aflați să vă convingeți, că nădrăgarul român deși poartă roc (haină) domnesc, dar inima lui, singele lui, simțământul lui este românesc, căci și tatăl său mai mult : moșul său sînt român. Să vă încredințați că domniș de român, ca preoșii, învățătorii, advocașii ș. a. nu sînt dușmanii poporului, ci adevărașii apărători ai lui, cari îl iubesc cu dragoste curată, nu din gheșefțării.

«Și aci s'a aflat un neistef de a strigat, că sătui sîntem noi de vorbe de acestea, de acestea am mai auzit noi!»..

Aici am ajuns! Ca fruntașii poporului românesc de peste munți să fie nevoiți a se apăra în fața lui de incriminările pe cari li le-a adus d. Tăslănanu făcându-i «exploatatorii» poporului lor propriu!

Aici am ajuns! Ca un om învățat al Romîniei, profesor de universitate, om politic de frunte să țină parte, prin revista d-sale unei politici care caută a rupe rîndurile Romînilor de peste munți în mijlocul luptei!

Dar să revenim la criticul de la «Viața Romînească»...

AUREL C. POPOVICI.

INTER POCULA

Une-orî mi-î punga grasă,
Alte-orî cumplit de slabă;
Cînd e grasă parcă-î fată,
Cînd e goală parcă-î habă.

Cînd e plină, lăutarul
Cîntă strașnic din vioară;

Cîntă vere, și-mî alungă
Jalea care mă omoară.

Și cum stau tihnit la masă,
Cu nădejde beau din oală...
Oș! păcat că punga asta,
Prea de multe orî e goală.

AL. GH. DOINARU.

CAMOENS

— POEM DRAMATIC ÎNTR'UN ACT DE GR. HALM —

SCENA II-a *)

(Urmare)

CAMOENS

Ferice de iubirea ce-a fost încununată!

(cu melancolie)

Eū n'am avut norocul! Ursita blestemată
 Ne-a despărțit, zulară. Ea, într'o săhăstrie
 S'a răzlețit de lume și moartea timpurie
 I'a veștejit obrajii și-a stins-o ca pe-o floare.

(cu însuflețire)

Pe mine însă viața m'a prins ca o vultoare!
 Sună prin țară trimbiți de-alarmă și cu drag
 Am alergat spre semnul făcut de negrul steag
 Am asaltat Ceuta, și de-am scăpat de moarte,
 Sint fără un ochiū de-atuncea...

QUEBEDO

Nici eū n'am avut parte
 De-o viață mai ca lumea. Neîmpacata soartă
 A vrut să răposeze sărmana mea consoartă.
 Am plins și eū ca tine și'n urmă am uitat,
 Căci avea zestre fata...

CAMOENS

Și eū m'am consolat.
 Da, imi aduc aminte, după ce-am fost rănit
 Parcă revăd spitalul și cum steteam lungit,
 Legat tot în bandaje, cu noapte 'n jurul meu
 Și'n mine întuneric, și-atunci — cum să spun eū —
 Venea — ba nu, mai bine, căzu — nu, plutea lin...
 Venea, dar nu știu cine, și ca un duh divin
 M'a străbătut în suflet, strălucitor ca para,
 Și pașnic ca lumina cînd se coboară seara,
 Dogoritor ca sorii și dulce ca un plins,
 Părea cînd glas de tunet, cînd glas de harfă stins,
 Și eū eram un altul, de și eram tot eū!

*) Vezi Nr. trecut.

Tot mai înguste cercuri scria în jurul meu,
 Venea tot mai aproape, și nu știu cum, m'a dus
 Ca un vârtej prin spațiu, sus, parcă tot mai sus, (pausă)
 Și nu mai știu. (pausă) Și'n urmă cînd n'am trezit din vis,
 Eu mi-am găsit pe-o filă întiul cîntec scris,
 Și noaptea mea din suflet s'a 'mpoporat cu stele,
 Parcă golisem cupa nenorocirii mele;
 Iar sufletu-mi pe-aripa cîntării avîntat
 De tot trecutul jalnic atunci s'a dezbrăcat.

QUEBEDO

Eū, cum ți-am spus, amice, cu banii m'am zbătut!
 I-am însutit prin mărfuri, am dat cu împrumut,
 Am învîrtit negoțuri și alte daraveri
 Iar azi sint posesorul unei frumoase-averii...

(după o pauză)

Și ce-am făcut la urmă cu zilele? Nu știu.

CAMOENS

(povestind mai departe)

Eū am plecat în lume cu sufletul pustiu,
 Lăsînd o cruce'n urină, și-apoi am dispărut
 Din mijlocul acelor ce nu m'aū cunoscut,
 Spre Indiū mi-am luat drumul, ca Vasco-odinioară,
 M'am dus acolo unde-ī eternă primăvară
 Și-am făurit departe de țermul meu natal
 Un cînt ce preamărește tot neamul portugal;
 De-a mers pînă la Tage al cîntului ecoū
 Și al lui Vasco nume l-am reinviat din nou,
 Și pîn' departe'n Thule, Lusiadele l-aū dus...

QUEBEDO

Da, se svonea prin țară... dar cîți bani ți-a adus?

CAMOENS

(cu o mișcare minioasă)

Batjocură și ură în schimb eu am avut!
 Cel ce-a cîntat strămoșii, măi bine-ar fi tăcut,
 Și-ar fi lăsat în pace diviniū uriași
 Spre-a nu stîrni minia piticilor urmași,
 De-aceea ei crezură că versul meu e-o armă,
 N'aū priceput că-ī numai un strigăt de alarmă;

Pe ce-am pus preț, aceea s'a prefăcut dispreț!
Și patria lui însăși lovi în cîntăreț.

QUEBEDO

(se ridică, ciștigat de indignarea poetului)

CAMOENS

(după o pauză, ridicându-se)

Nu'mi place să mă tînguî, căci tînguirea-î vană,
Dar vezi, orî cît de tare's, eu port în mine-o rană,
Ce sîngeră într'una, și-o simt și-acum fierbinte
Arzînd nevindecată, ca să-mi aduc aminte,
De ceasul rău în care plecat-am în exil.

(Trece nervos pe dinaintea lui Quebedo)

QUEBEDO

(s'apropie de el și-l pune mina pe umăr)

Ei, dar, păstrează 'ți firea și nu mai fii copil!
Cine nu speculează greșit? Cu toți greșim.
O 'ncurci cîte odată, arare reușim!

CAMOENS

Da, mai tîrziu norocul din nou m'a cercetat.
Sebastian pe tronul părinților urcat,
Și-a amintit de mine ce stam la închisoare
Și mi-a redat iar cerul și partea mea de soare,
C'un gest a dat în lături zăvoarele pe uși,
În zgomot surd căzură greoaiele cătuși.
Și-a răsărit în mine o nouă primăvară,
Dar, iată, bate ora funestă pentru țară,
Sebastian, victimă a vitejieii sale,
Căzu luptînd eroic. O! zi plină de jale
Care ne-ai dat lui Filip! O, ceas nefericit,
De ce eu ție oare ți-am supraviețuit?

QUEBEDO

Da, tristă zi, și alte mai triste înc'au fost!
Și mai cu seamă ție ți-a mers grozav de prost...

CAMOENS

Lumina ce 'mi lucise așa scurt timp s'a stins,
Posomorit amurgul cu umbra-î m'a cuprins,
Cinstit odinioară de toți, bogat eram
Acum rămas pe drumuri, nimica nu mai am —

Aşa e roata lumii! Uitat de toţi, bolnav,
 Imi rămăsese-un singur prieten: un biet sclav,
 Pe care îl tratasem adesea ca pe-un cîine.
 Dar el rupea în două bucata lui de pîne
 Şi-o împărţea cu mine; cînd am căzut la pat,
 El m'a 'ngrijit, sărmanul, şi nopti de veghe-a stat,
 La el găseam o vorbă de dulce mîngiere,
 Şi-apoi cînd bătrîneţea i-a luat ori ce putere,
 A 'ntins în stradă mîna, cerşind fără ruşine,
 Pin' ce şi-a dat şi viaţa, sărmanul, pentru mine!

(Cu adîncă recunoştinţă, amintindu-şi)

Sărmane cîine negru! — Să 'ţi răsplătească Domnul!
 Numai acei din groapă pot şti ce dulce-î somnul!

QUEBEDO

(întors spre stînga)

Cred c'a venit momentul să î spun ce am de pus.

(face câţiva paşi spre Camoens, tare)

Nefericit prieten, ce jalnic traiu ai adus!
 Ce slabă răsplătire, vai, după'tîta trudă
 Şi flori aşa bogate — ce ironie crudă! —
 Să dea astfel de roade! Tu, bardul ideal,
 S'ajungi la bătrîneţe să mori într'un spital!
 Aşa te'ntorci acasă, tu care ai plecat...

CAMOENS

(surd)

Aşa mă 'ntorc!

QUEBEDO

Ei, frate, mă uit la amindoi
 Şi mă gîndesc la vremea lăsată înapoi
 Cînd ne-am pornit în lume pe căi deosebite:
 Tu ai umblat prin stele — da, iartă-mă, iubite, —
 Eu n'am crezut ca tine în visuri şi pãrerî.
 Priveşte, 's om cu stare. Am care cu poveri,
 Pe drumuri, şi galere pe marea 'ndepãrtatã! —
 Din ce 'nãlţimî la mine priveai tu altãdatã...
 Eu n'am purtat pe frunte în veci cununî de laur,
 Şi cred şi-acum că visul nu se preschimbã 'n aur!

CAMOENS

Pe-un negustor succesul îl pune în valoare,
 Dar sînt anume lucruri prea fine, pentru care

Balanță nu există... Cum oare crezi că totul
Se măsură pe lume cu fundul sau cu cotul?
De vrei de *foi de dafin* vorbește cît îți place,
Dar *frunzele de laur* tu lasă-le în pace!

(Cade în melancolie)

QUEBEDO

(aparte)

De tagma mea se leagă?! Pe viul Dumnezeu!
Vin tu la mine numai, să fiu la largul meu
Și ți-oii plăti eu ție!

(Cu un ton prefăcut)

Comoens! Cer iertare.

N'am spus-o să te supăr și de cumva îți pare
Că te-am rănit, ascultă! Vrei tu să'mi faci plăcere?
Ieși din spitalul ăsta! De ți-am vorbit de-avere,
E că nutresc nădejdea că vei veni la mine.
Am încăperi destule și îți va fi mai bine
De cît aici! M'auzi tu, Camoens? Spune? Da?

CAMOENS

(îngîndurat și neliniștit)

Ce spui tu? Cum? Se poate? La tine?

QUEBEDO

Casa mea

Îți stă deschisă. Haide! Vraî oaspete să'mi fii?

CAMOENS

(tresărind din visare)

Eu, oaspete? Cui? Ție! Crezi tu?... Nu — ce prostii!
Știu că ai gânduri bune! Dar nu, îți mulțămesc!

(îl întinde mîna mișcat)

Sint fericit și-aicea, și-aicea tot trăesc!
Prisosul mesei tale dă-l la săraci mai bine.
Așa mi-am vrut eu soarta și-așa mi se cuvine!
La ce să'ți calc eu pragul, să'ți cad povară ție,
Nici eu să nu mă bucur, — că eu' — n'am bucurie!

QUEBEDO

(mai stăruitor)

Tu, o povară, mie? Nu! Un prieten bun

Ca tine? Dimpotrivă, cinstit de vreî să'ți spun,
In casa mea cu sfatul mi-ai fi de mult folos...

CAMOENS

(cu un zimbet trist de resemnare)

Eū, de folos? Eū, sfaturi? Eū, bietul visător,
Ce nimănui pe lume n'a fost de ajutor
Și m'am servit pe mine cu-atît folos?...

QUEBEDO

Ei, frate!

Ascultă-mă mai bine și o să-mi dai dreptate!

(cu miirile pe umerii lui Camoens)

Am un copil, nădejdea întregii mele vieți,
Și l'am crescut cu grijă, nu ca pe alți băeți.
Dej-l vedeam cu mintea crescînd avutul meu,
Zidind pe temelia pe care-am pus-o eū;
Cînd uite că deodată, cuprins de-o nebunie
Le-a dat deoparte toate și nu mai vrea să știe
De tatăl sau, de-avere, relații escelente,
Nu — pînă 'n gît s'afundă acum în pergamente
Nimic din ce-i pe lume nu-l mai interesează
Și scrie toată ziua la versuri și visează!

CAMOENS

(rîzînd)

Deșertăciuni!

QUEBEDO

Așa e! Și eū i-am spus la fel.
Dar unde-i chip acuma să te 'nțelegi cu el?
De cînd a 'ntrat în slujbă, la muze...

CAMOENS

(ca mai sus)

Toți visează,

Dar toți visează numai!

QUEBEDO

Intr'una aiurează,
De geaba-l rog întruna. Și nu știu ce să fac,
Căci boala asta-mi pare că-i boală fără leac.

(căutînd vorbele potrivite)

Dar totuși — dacă dînsul — cum zic, ar fi să vadă
Cum ți-au plătit ei ție — să aibă ca dovadă —

Pe tine, da, pe tine, supremu-î ideal,
Pe marele Camoens să-l vadă în spital,
Atuncea...

CAMOENS

(pricepînd, cu o ironie amară)

Să mă vadă! Trimete-mi-l! Să vie!
Și las' că am să-l vindec de-această nebunie!
Eu, prostul, care traiul netrebnic și-l defaimă!
Văd c'am ajuns acuma ca un subiect de spaimă...

QUEBEDO

(plin de speranță)

Și ai să faci tu asta? Să-l sfătuești de bine?

CAMOENS

(hotărît)

L-oii sfătui, cum trebui; trimete-l dar la mine.

QUEBEDO

(arată spre ușa din stînga, în fund)

Atunci îl chem, îndată. E chiar aice, jos
Primește-l și-î vorbește. Și-apoi te-om lua frumos
Și 'n casa lui Quebedo vei merge. Spune, vii?

CAMOENS

(refuzînd)

Om măi vedea noi! Lasă! Mergi sănătos!

QUEBEDO

Să știi

Că nu te las! Cu bine!

(aparte, în treacăt)

Da bine l-am adus!
Cînd Perez s'a convinge de cele ce i-am spus, —
De vrea, poate să-și dea și duhul, ce-mă măi pasă!

(pleacă prin fund, pe ușa din mijloc)

(Va urma)

Trad. de D. Anghel și St. O. Iosif

PIERRE LOTI.

PESCAR DE ISLANDA

XV.

În Paimpol e o femeie voinică, numită doamna Tresoleur. Într'una din ulițele ce duc în port, ea ține o cârciumă vestită printre Islandeji, căci acolo vin căpitanii și armatorii să-și înroleze marinarii și să-și aleagă pe cei mai tari, bind cu ei.

Frumoasă altă dată, galantă și azi cu pescarii, ea avea acum mustăți, spete late ca de bărbat și răspunsul îndrăzneț. O înfățișare de cantinieră subț o mare bonetă albă de călugăriță și în ea nu știu ce religios care nu se ștergea nici-cum, fiind-că era Bretonă. Ea ține în cap ca într'un registru numele tuturor marinarilor de acolo, cunoaște pe cei buni și pe cei răi și știe foarte exact cât câștigă și cât face fie-care.

Într'o zi din Ianuarie, fiind chemată să-î coasă o rochie, Gaud veni să lucreze la ea, într'o odaie alăturată cu odaia băutorilor.

La această damă Tresoleur intri printr'o ușă cu stâlpi mari de granit, și care e oare-cum ascunsă sub etagiul întâiu al casei, după moda veche. Când o deschizi, mai în tot-d'auna vre-o gură de vînt, învolutată pe uliță, o împinge și cei-ce vin, aū intrării silite ca aruncați de vr'un talaz. Sala e mărunță și adîncă, văruiță și împodobită cu cadre aurite, în cari se vād corăbii, cheuri, naufragii. Într'un colț, o fecioară în faianță e așezată pe o mescioară, între buchete artificiale.

Acești vechi pereți au auzit tremurînd multe cîntece puternice de marinari, aū văzut desfășurîndu-se multe veselii greoaie și sălbatece, din timpurile cele mai îndepărtate ale Paimpolului, trecînd prin epoca frămîntată a corsarilor pînă la acești Islandeji, foarte puțin deosebiți de strămoșii lor. Și multe vieți de om aū fost jucate, angajate acolo între două beții, pe acele mese de stejar.

Cosînd la rochie, Gaud avea urechea la o convorbire asupra Islandei, ce se auzea dincolo de despărțitură, între doamna Tresoleur și două bătrîni retrași din serviciu, așezați la băutură.

Bătrîniîi debăteau asupra unei corăbii noi nouțe, care trebuia să fie pregătită în port: nu va putea fi gata acea *Leopoldina* pentru campania viitoare.

— Ba da! — răspuse gazda, de sigur că va fi gata. Dacă vă spun eū că și-a ales echipagiul erî: toți cei de pe *Maria* care va fi vîndută spre a fi stricată, cînci *flacar* s'aū angajat erî, în fața mea,

la această masă, semnînd cu acest condeiu, na. Și *frumoși oameni*, vă jur: Laumec, Tugdual Caroff, Yvon Duff, flăcăul lui Keraez din Treguier și marele Yann Gaos din Pors-Even, care face cît trei.

Leopoldina!... Numele abia auzit al acelei corăbii ce va duce pe Yann, se fixă dintr'o dată în memoria ei, ca și cum ar fi fost bătut cu ciocanul spre a fi mai neșters.

Intoarsă la Ploubazlanec seara și așezată să mîntue lucrul la lumina micii sale lămpi, ea găsia mereu acest cuvînt în mintea ei. Și numai sunetul acestui cuvînt o împresiona ca ceva trist. Numele persoanelor și cele ale corăbiilor aŭ o fisionomie a lor proprie, aproape iau înțele. Și această *Leopoldina*, cuvînt nou, neîntrebuițat, o urmărea cu o stăruință ce nu era firească, devenia un fel de obsesiune sinistră. Nu! Ea se aștepta ca Yann să plece tot pe *Maria* pe care ea o visitase odinioară, pe care o cunoștea și a cărei Fecioară păzise atîția ani primejdioasele lui călătorii. Și iată că această schimbare, această *Leopoldina* îi măria și mai mult mîhnirea.

Dar îndată ea ajunsese ași spune că aceasta n'o mai privește, că nimic din ce-l interesa, nu trebuia s'o mai atingă vre-odată. Și în adevăr: ce-î era ei dacă el era aci sau aiurea, pe o corabie sau pe alta, plecat sau întors?... Se va simți ea mai nefericită sau mai puțin nefericită cînd el va fi în Islanda, cînd vara va fi venit caldă, pe colibele pustii, la femeile singuratece și neliniștite sau cînd o altă toamnă care ar cădea, ar aduce pe pescari încă odată?

Toate acestea îi erau indiferente, la fel, de-opotrivă de fără hucurie și fără nădejde. Nu mai era nici o legătură între ei, de oare-ce el uita chiar și pe micul Silvestru. Trebuia deci să înțeleagă odată că se isprăvise cu acest singur vis, cu această singură dorință a vieții sale. Ea trebuia să se depărteze de Yann, de ori-ce lucru care se lega de viața lui, chiar de acel nume al Islandei, care tremură cu un farmec atît de dureros din pricina lui. Trebuia să gonească absolut toate acele gînduri, să mîntue tot, să-și spue că se sfîrșise, se sfîrșise pentru totdeauna.

Ea privi cu duioșie pe acea bătrînă ce dormia, care mai avea nevoie de ea, dar care nu va întîrzia să moară. Și atunci, după aceea la ce să mai trăească, la ce să mai lucreze, ce să facă ea cu lucrul?...

Vîntul, de vest se stîrnise iar afară, scursorile acoperișului începuseră, în acest muget îndepărtat, sgomotul lor liniștit și ușor de clopoței de păpuși. Și lacrămile ei începură a curge, lacrămii de orfană și de părăsită, trecîndu-î pe buze cu un gust amarui, picurînd în liniște pe lucrul ei, ca acele ploii de vară pe care nu le aduce nici un vînt și care cad de odată, grăbite și grele. Atunci, ne mai vă-

zînd, simțindu-se frîntă, coprînsă de amețeală înaintea golului vieții sale, ea strînsese corsajul mare al acestei dame Tresoleur și cercă să doarmă.

Intinzîndu-se în sărmanul ei pat de domnișoară, ea se înfioră: din zi în zi era mai umed și mai rece, ca ori-ce lucru din coliba aceia. Dar de oare-ce era tînără, plîngînd mereu, ea se încâlzi și în cele din urmă adormi.

(Va urma)

SANDU-ADEA.

SONET

Vorbit cu drag la toată întîlnirea
De-o lume ce-l cunoaște după daniî,
Iubind pe micî desprețuind mărirea,
In dragostea de neam își trece anii,

In el găsesc pe cel pierdut orfanii;
Bătrîni-albiți de vreme, ocrotirea;
Și dacă bat, la ușa lui, sărmanii
Își află pînea caldă, mîntuirea.

Legînd un dar de altul, într'alese,
Pe urma vieții sale 'nnălțătoare,
In nopți de sfat întins, la șezătoare,

Cînd luna, doamna visurilor, ese,
Povestea buneî inimî, iat' se țese:
A fost un craiū, odată, craiul Soare...

C. TEODORESCU.

REVISTA GENERALA

IDEI ANARHICE. ÎN CHESTIA D-LUI TĂSLĂUANU

II.

D. Tăslăuanu citează pe d. H. Poincaré, un savant serios, dar îl citează neînțelegînd absolut nimic din el și falsificîndu-î părerea! Căutînd al prezinta ca tăgăduitor al valorii științei pozitive, serioase, în cadrul posibilității ome-nești! D. Tăslăuanu citează pe Poincaré astfel:

«Viața este un scurt episod între două eternități ale morții și chiar în

acest episod cugetarea nu a durat și nu va dura de cât o clipă. Cugetarea este ea un fulger în mijlocul unei nopți îndelungate»...

De aci ar urma că învățatul francez ar fi și el de «părerea» (!) d. Tăslăuanu că adică toată știința pozitivă serioasă, ar fi o «deșertăciune», o «nimicnicie» pentru viața omenească reală și a popoarelor! Firește. Pentru că d. Tăslăuanu ce a făcut? *A suprimat tocmai concluzia, ultima frază din acea argumentație a d-lui Poincaré și care singură exprimă și în acea propoziție polemică cu Le Roy, convingerea sa: «Dar tocmai acest fulger constituie totul!» («Mais c'est cet éclair qui est tout!»)....* Doar e vorba de milioane de secole sub acest «fulger», de toata viața trecută prezentă și viitoare a popoarelor!...

Și în altă parte a cărții sale Francezul spune, tot în polemica sa cu Le Roy, «a susține că știința nu poate avea o valoare obiectivă (adică față de teoria lui Kant!) pentru că nu ne lasă să cunoaștem de cât raporturi, înseamnă a judeca pe dos!»...

Și după ce d. Tăslăuanu falsifică în mod nepomenit convingerea fundamentală a lui Poincaré, spune o altă absurditate:

«Nu vom pătrunde nici odată nici (!) legile naturii, nici pe cele ale vieții (!) și nici nu vom înțelege înlănțuirea lor cauzală care se pierde în infinituri».

Care va să zică toată știința modernă e o prostie!... De ce? Pentru că d. Tăslăuanu luind o carte serioasă în mână, e absolut incapabil a o înțelege! Pentru că nu are nici cea mai primitivă idee de chestiunea obiectivității din punct de vedere filozofic! Iși închipse prin urmare, că de oare ce d. Poincaré stabilește filozoficește relativitatea minții omenești, nu mai există știință pozitivă!...

De altfel toată parada asta de savantlic de bilciu, d. Tăslăuanu o face! alandala, căci citind pe Poincaré confirmă pe de-a întregul păreri—mele!

Tot așa se face de risul lumii citind vorba *Ignorabimus*, auzită sau găsită probabil prin vre un foileton. Pentru că aminteri ar trebui să știe că ea rezumă niște conferințe ale lui Dubois-Reymond care, tot ca Poincaré, căuta să fixeze *die Grenzen des Naturerkenntens!*

Intocmai cum n'a priceput nimic din Poincaré, așa nu pricepe nimic din mecanistul Mach. Și pe acesta l'a deschis tot la pag. din urmă (!) și citează ca ale lui Mach două păreri din care însă una este a lui *Reitlinger* și ceialaltă a *famosului Metchnikoff*, cel cu teoria iaurtului (lapte-covăsit) pentru «evoluția fericirii!»... Care va să zică iarăș falșuri în citate și o lamentabilă ignoranță! Tăslăuanu citând pe Mach, o carte filozofică plină de probe de geometrie și mecanică!... Ca să dovedească puțința unei ordini morale ateiste! Un profesor de mecanică chemat ca mărturie în viața noastră politică națională! Se poate mai mare dovadă că acest domn citează cărți pe cari nici nu le-a citit măcar, pe cari le deschide la pag. din urmă și le falsifică?!... Ca să înșele pe naivi!

Tot așa citează pe *Lamprecht* alandala ca să dovedească cum că *Germania e Stat — democratic!*!... Și chelnerii trebuie să riză!

Și învățatul nostru bărbat cu «Două Culturi» mai spune: «Un om ca d. Popovici ușor își poate închipi că omul e o cultură disparentă în orga-

nizmul vieții!»... Ce descoperire!! Dar ce mă privește pe mine și critica mea?! Și d. Tăslăuanu care nu știe și ideile n'are ce se înțelege în politică sub condiții naturale de dezvoltare națională, prin urmare sub legi firești în etnografie și istorie și psihologie, în viața obișnuită a popoarelor și *întru cât* se poate vorbi de ele pozitiv sau nu; cu desăvîrșire încurcat în lațurile teoriilor «evoluționiste», ne spune sentențios că «*nu ne putem pune în calea evoluțiunii sorocite de natură*». Tot o frază sforăitoare, neînțeleasă de domnul cel cu «Două Culturî». Apoi dacă «nu ne putem pune în calea evoluțiunii sorocite de natură» — *atunci D-ta de ce mai încurci lumea cu «luminele» D-tale?!... Atunci de ce să mai luptăm contra maghiarizării și a înstrăinării?* Atunci D-ta de ce mai vorbești de «cultura străină» a clasei noastre de «exploatare romîni?» Ce-ți mai pasă? Căci după această «convingere principiară (!)» mă rog, a d. T., tot sintem o națiune «disparentă în organismul vieții» cum ne învață el!... Să lăsăm deci pe dușmani, și pe toți demagogii ignoranți și grandomani, să ne dărîme toate condițiile vieții noastre naționale, să nu mai luptăm pentru dobîndirea celor ce ne mai lipsesc ca o bucată de pîne, de oarece chiar un Romîn, și încă «învățat foarte», ne «luminează» — că noi popoarele «și așa o să ne prăpădim odată», — cînd se va răci globul pămîntesc!!... Care va să zică chiar omul, la ce să mai învețe, să lupte, să mai aibe idealuri în lume dacă tot va muri odată?!...

Iată un om, cu desăvîrșire încurcat și zăpăcit în domenii de știință, în care s'a băgat ca o ființă neînțelegătoare în grădina cea de flori, — calcă în straturî, rupe flori și restoarnă arbori tineri, roditori, abia înfloriți!... Și un asemenea «autor» are cutezanța a se prezenta în fața unui public cititor distins! Are cinizmul a se pronunța în chestii fundamentale de cultură! *Făcînd pe conducătorii unui neam hoși și tâlharî!*

Dar să vedeți pînă unde merge harababura «ideilor «culturale» și «politice» în capul acestui «procuror și judecător» numit și întărit cu de la sine putere. În cele «Două Culturî» ale sale ne spunea că Statul Românesc d. p. și Statul în genere, este o necesitate numai pentru dînșii» — adică pentru liberali, conservatori, naționaliști, lefegii, ofițeri etc., numai pentru clasa «domnească». În «Lupta» face un pas îndărăt: «Eu nu vreau (!) să discut (!!) necesitatea Statelor fiindcă faptul că ele există dovedește necesitatea lor»!... Dar numai decît face alt pas înainte în «pongyolatodmnanity»-ul d-sale zicînd că el nu-î anarchist «care tulbură hodina și liniștea suveranilor și a teoreticianilor cari nu-și pot închipui omenirea decît împărțită în state și stăpînită de clase, cari, vezi doamne, singurele se pricepe să le conducă» !!!

Ați priceput?... Care va să zică d. T. «nu vrea (!) să discute» «necesitatea Statelor căci acum «admite» că ea este «o necesitate» existentă, pozitivă. Dar, dacă «ar vrea el» mă rog, — oh, atunci el înlătură această condiție de viață a națiunilor! Se încruntă, face un gest și necesitatea a dispărut «din organismul vieții»!... Doar asemenea «necesități» le poți schimba de azi pe mîine. Nu-ți place? Deschizi o broșură anarchistă după Kropotkin «discuți» — și treaba-î gata! Exact ca și cînd te supără cizmele. Le descalfți, și umbli desculț, cum și umblă anarhiștii cei «consequenți» și cinstiți!...

Alta. In cele «Două Culturi» d-sa tuna și fulgera împotriva «conducătorilor firești» ai Romînilor de la noi și din România, numindu-i pe toți: «clase de domni și de boeri, de stăpîni și stăpînitori și exploataori romîni»! In «Lupta» ci-că o drege (de frică!) și zice:... «organizarea oamenilor în State, diferențierea lor în stăpîni (!) și stăpîniți e o lege naturală»!!... Așa dară mai mult decit o «necesitate»!... Cu alte cuvinte repeta și subscrisa aici constatarea mea din «Convorb. Lit.», uitînd însă că se legase de chestia cu «legile naturii» luindu-le peste picior!

Dar tot în «Lupta» ne «explică» zicînd că diferențierea în clase de sigur a fost o necesitate a naturii!!... Ceeace va să zică: toate astea sînt legi ale naturii, adică condiții de existență a popoarelor, condiții fundamentale, inexorabile, imutabile. Apoi dacă sînt așa și nu sînt altfel, — atunci cum de «aî fost» și azi nu mai sînt??? Care va să zică asemenea condiții de viață, aceste legi naturale «aî fost, fuerunt — și nu mai sînt, nu vor mai fi!!... Căci așa sînt «legile naturii», după d. Tăslăuanu, se schimbă ca vremea, ca toanele femeilor. Ba chiar un Tăslăuanu, «dacă vrea să discute», le suprimă. «Aî fost»! Sau le schimbă cu alte legi firești, cum schimbă omul o păreche de pantaloni cu alta. Te supără legile firești în desvoltarea popoarelor? Iacă, te duci la un croitor «social», d. p. la Marx sau Le Dantec și'i cumperi o nouă pereche de nădragi «sociali», pardon legi naturale. Căci așa înțelege d. Tăslăuanu, și toată C-nia din care face parte, necesitățile pozitive, condițiile fundamentale, legile naturale în viața națiunilor!!...

Dar ian să vedeți cum «devine» chestia! Cetim în proza d-sale precum urmează: «tot o lege naturală e și acțiunea celor ce vor să răstoarne ordinea socială de astăzi și a celor ce vor să prefacă întreg rotogolul pămîntesc într'un singur Stat cum profetește d. p. romancierul (!!) englez Wells în romanul de curînd apărut «Une Utopie Moderne»!!!...

Asta se numește așadară o «lege naturală»!!... Eu știam, cum știe chiar un elev de clasa a treia gimnazială, că legi naturale sînt d. p. legile gravitațiunii și atracțiunii generale ale lui Newton, legile lui Kepler, Galilei în fizică, și multe, multe altele, între cari și legile de desvoltare, condițiile fundamentale în viața popoarelor, legi de altă categorie, dar tot naturale și tot legi cite se cunosc pînă acum. Eu știam că descoperirea lor e o resultantă a unor studii din partea oamenilor mari ai științei omenesti... Eu habar n'aveam că «legile naturii» se profesează în romanuri!!... Și că romanțierii le descoperă și le constată!!... Și încă în cărți așa de «savante» cum este «Une Utopie Moderne»!!...

Mai trebuie vr'un comentariu?!

AUREL C. POPOVICI.

In editura «Minervii» au mai eșit un volum de nuvele al d-lui M. Dunăreanu, «Răsplată», vrednic de cea mai simpatică primire și de o luare aminte deosebită a critice; apoi ediția II-a din «Dureri înăbușite» de d. M. Sadoveanu, poezii de d-na Maria Baiulescu («Extaz»), «Cîntarea cîntărilor», prelucrare în versuri după biblie, de C. Moldoveanu și «Zări senine», poezii de A. Mindru.